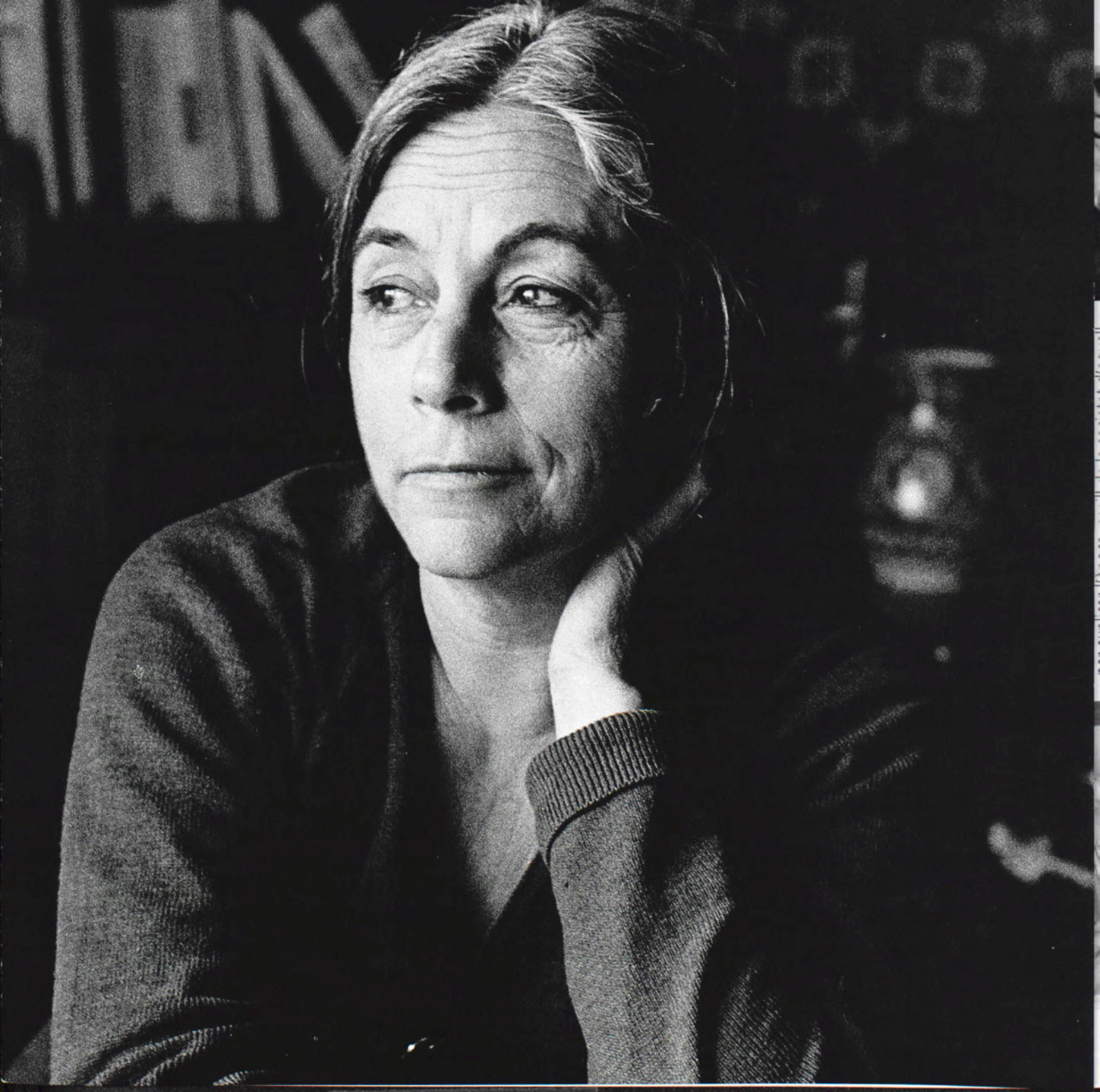

CARMEN MARTÍN GAITE

Te mueves, por poco que sea,
y el cambio de postura provoca
un desmoronamiento interior
y enturbia el agua que parecía
tan clara,...

“Irse de casa”

CARMEN MARTÍN GAITE

La interlocutora constant. La cita amb la Desconeguda foixiana ("Tots hi serem al port amb la Desconeguda...") de Carmen Martín Gaité a Madrid, en la matinada del 23 de juliol del 2000, va significar el silenci d'una de les veus més constants, imaginatives, transgressores lingüístiques i nítides de la literatura castellana de la segona meitat del segle XX. Paradoxalment, havia entrat pocs dies abans, per no sortir-ne, en un recinte hospitalari amb els seus quaderns, amb la feina en la qual estava engatjada en aquell moment. Segurament seria la novel·la incompleta Parentescos (vegeu Bibliografia). En mots d'una companya generacional i també gran escriptora, Ana María Matute: «España ha perdido a una escritora extraordinaria y yo a una amiga entrañable y a una parte muy importante de mi juventud». Mots certs que apunten a un altre tret del seu caràcter: la fidelitat a l'amistat i no sols amb els seus companys i companyes generacionals sinó també amb gent—i no sols escriptor—de generacions distintes, com ho van provar els nombrosos testimonis escrits i orals arrel de la seva mort. Amb ella desapareixia una voluntat literària radical iniciada en una data tan obscura de la història espanyola com el 1954 amb el volum de narracions titulat El balneario, i s'acabava una trajectòria humana no exempta de claroscurs dramàtics, entre els quals la mort escandalosament prematura de la seva única filla, Marta. El dilluns dia 24 de juliol del 2000, les seves restes es dipositarien al petit cementiri de El Boalo, a la serra madrilenya, poble molt estimat per ella i on tantes pàgines brillants havia escrit.

GUIES DE LECTURA és la col·lecció que la Fundació "la Caixa" ha elaborat per facilitar als lectors joves i adults una aproximació documentada als autors i les obres que, en virtut d'un esdeveniment o d'una commemoració, ocupen el primer pla d'actualitat. La semblança biogràfica i la bibliografia disponible, en textos breus i informatius, centren el contingut d'aquestes GUIES, pensades perquè siguin d'utilitat immediata.

Amb l'edició de les GUIES DE LECTURA, la Fundació "la Caixa" aspira a dotar les biblioteques amb un instrument de servei que afavoreixi el contacte del públic amb la cultura literària i les seves figures més acreditades.

CARMEN MARTÍN GAITE

VIDA I OBRA

amorous del dieciocho en España"). Companys d'estudi seus van ser Ignacio Aldecoa i Agustín García Calvo, amistsats que ella rememoraria al pas dels anys en la seva obra més directament memorialista, *Esperando el porvenir*. A Madrid ja, Aldecoa la introduiria a un grup d'amics seus amb dèries literàries. Eren els qui avui classifiquem com la "Generació de 1955" o "Generació de Postguerra" o, encara, "Los niños de la Guerra": Alfonso Sastre, Fernández Santos, entre d'altres, i, en especial, Rafael Sánchez Ferlosio—qui guanyaria el 1955 el Premio Nadal amb *El Jarama*, i trasbalsaria el panorama narratiu del franquisme—i amb qui es casaria el 1953. Per aquesta època també establiria relació amb escriptors i intel·lectuals catalans, com l'assagista Josep Maria Castellet, els germans Goytisolo, el poeta i editor Carles Barral (qui seria l'editor de la seva segona novel·la, *Ritmo lento*). Del matrimoni amb Sánchez Ferlosio, de breu durada, en van néixer dos fills: Miguel, nascut al 1954 i mort abans dels nou mesos, i el 1956, Marta ("la Torci", en apel·lació familiar perquè de nadó es torçava al bressol, com ha recordat la seva estimada germana Ana). Marta

va morir abans d'atènyer els trenta anys, una mort prematura que marcaria profundament la part darrera de la vida personal i literària de l'autora (li dedicaria directament *La reina de las nieves*, i indirectament tota la seva producció: "Para el alma que ella dejó de guardia permanente, como una lucecita encendida, en mi casa, en mi cuerpo y en el nombre por el que me llamaba", és l'epígraf que acompanya la seva aclamada *Nubosidad variable*). Aquesta gran tragèdia personal paradoxalment coincidiria amb una popularitat literària extraordinària, sense rebaixar en cap moment les seves exigències artístiques. A partir de la mort de la seva filla, a desgrat de la seva vitalitat abastament reconeguda, que va mantenir fins al darrer moment, la tristesa va ser una constant que es podia apreciar fàcilment. Persona sociable i solitària a la vegada, en desaparèixer, però, va dir un adéu a la tristesa que la va acompanyar als darrers anys.

Seguint amb la seva vida, instal·lada a Madrid va començar a col·laborar en les poques revistes que existien a l'època i la seva entrada de ple dret al món literari es pot datar el 1954 quan guanya el Premio Café Gijón amb el volum de narracions *El Balneario*. Entrada que revalidaria plena-

ment el 1957 en guanyar el Premio Nadal amb *Entre visillos*. A partir d'aquí, alternaria la narració curta amb la novel·la i l'assaig, no tan sols literari, sinó també històric, col·laboracions periodístiques (tan sols literàries), traduccions (Virginia Woolf, Italo Svevo, Natalia Ginzburg, Eça de Queiroz, Charlotte Brontë—la seva versió de *Jane Eyre* mereixeria pòstumament el tercer Premi Àngel Crespo de traducció—, William Carlos Williams, Primo Levi i un llarg etcètera), amb breus incursions teatrals i poètiques i importants col·laboracions televisives com els guions de la sèrie *Santa Teresa de Jesús* (1982) i l'adaptació de les narracions infantils d'Elena Fortún per a la sèrie *Celia* (1989). En conseqüència: una escriptora del seu temps, encara que d'evolució pausada i no mancada, imaginem, d'un cert desànim enfront de l'acceptació pública del qual es rescabalaria en els darrers anys de la seva vida.

Un altre punt d'inflexió en la seva carrera literària, com acabem d'apuntar, és el reconeixement popular que va provocar la publicació de *Nubosidad variable* (1992), encara que, segurament, la seva talla narrativa ja l'havia donat amb la publicació de *Retahilas* (1973). La recepció el 1978 del Premio Nacional de Literatura (la primera dona que l'obtenia) va suposar l'acceptació total dels estaments culturals oficials. Premi que rebria novament, el 1994, en aquesta ocasió per la totalitat de la seva obra, així com el Príncep de Asturias, 1998, ex aequo amb el poeta José Ángel Valente, entre moltes d'altres distincions.

LA PROJECCIÓ INTERNACIONAL DE LA SEVA OBRA

Gaité, sempre disposada a ser interlocutora amb els seus lectors, això no obstant no va caure en els paranys de la "promoció" pura i dura. Significativament, mai no va tenir un/a agent literari que vetllés per contractes milionaris. La seva va ser una relació directa amb els editors. En primer lloc amb Josep Vergès a l'Editorial Destino; després amb Jorge Herralde d'Editorial Anagrama, no sense incursions amb editors tan notables com Carles Barral (Seix Barral) i Eșther Tusquets (Editorial Lumen).

També tindria internacionalment una relació directa amb el seu públic, la qual cosa explica la recepció notable de la seva obra a Itàlia, país i llengua als quals havia retut homenatge traduint autors tan importants com Italo Svevo, Natalia Ginzburg o Primo Levi. Per altra banda, a partir d'una primera visita el 1979 als Estats Units—que influïrien en el que ha creat una munió de nous lectors, *Caperucita en Manhattan*—l'autora seria una conferenciant freqüent a moltes universitats americanes, la qual cosa es traduiria en versions de les seves obres, volums crítics, tesis doctorals, cosa que explica que avui per avui, sigui més coneguda als Estats Units que algun Premi Nobel espanyol. França i Alemanya també es compten entre els països que l'han traduïda i n'han parlat abastament, cosa la qual ens permet afirmar que l'obra de Martín Gaité és una de les més conegudes internacionalment de la literatura espanyola del segle XX, el segle que ella ja no va ultrapassar. Viu, però, per sempre més, en aquells que l'admirem: els seus lectors i lectores.

CARMEN MARTÍN GAITE I LA LITERATURA DE DONES DE LA POSTGUERRA EN LLENGUA CASTELLANA

En el desolador panorama franquista, la "Generació de 1955", a la qual va pertànyer plenament, amb manlleus al neorealisme cinematogràfic italià, es va proposar mostrar la migradesa de la societat de l'època que li havia tocat de viure. Martín Gaité, ja en el seus primers contes publicats, mostra la hipocresia, l'asfíxia, segurament encara més notable quan l'havia de viure una dona i, més encara, una de províncies, com era el seu cas. Segurament, rera de *Entre visillos* hi ha el seu Valladolid natal, és a dir, una capital de províncies, però en definitiva és un document social—a part de la seva vàlua literària intrínseca—que es podia, i es pot, aplicar a qualsevol ciutat de províncies espanyola. Curiosament o no, a la seva darrera novel·la publicada en vida, l'esplèndida *Irse de casa*, retorna al món província, passat per Nova York, la metròpoli del món occidental, aconseguint un document social del postfranquisme segurament tan valuós com el del franquisme de la seva primera novel·la. Tornant, a l'època franquista, mentre la barcelonina Carmen Laforet aportaria un títol emblemàtic, *Nada*, eloqüent per explicar l'època, espill de la societat d'aquell moment, de vencedors i vençuts, i la també barcelonina Ana María Matute es refugiaria en la infantesa, en una felicitat perduda, Martín Gaité actua notarialment, emprant una llengua que sempre força fins al caire de la transgressió, de la incorrecció. Sens dubte si una autora (genèric per autor, també) mereixia ser a la Real Academia de la Lengua Española era ella, perquè hi ha un abans i després lingüístic, sintàctic, a partir de la seva obra.

RECU LL BIBLIOGRÀFIC

NOVEL·LES

Entre visillos. Barcelona: Destino, 2001. Premi Nadal 1957.

Ritmo lento. Barcelona: Destino 1996. Finalista Premi Biblioteca Breve Seix Barral.

Retahílas. Barcelona: Destino, 2000

Fragmentos de interior. Barcelona: Destino, 1996

El cuarto de atrás. Barcelona: Destino, 2001

Nubosidad variable. Barcelona: Anagrama, 2001

La reina de las nieves. Barcelona: Anagrama, 1998

Irse de casa. Barcelona: Anagrama: 1998

Parentescos. Pr. de Belén Gopegui. Barcelona: Anagrama, 2001. [Novel·la inacabada]

NARRACIONS

El balneario. Barcelona: Destino, 1998. Premi Café Gijón 1954

Las ataduras. Barcelona: Destino, 2000

Cuentos completos. Madrid: Alianza, 1998

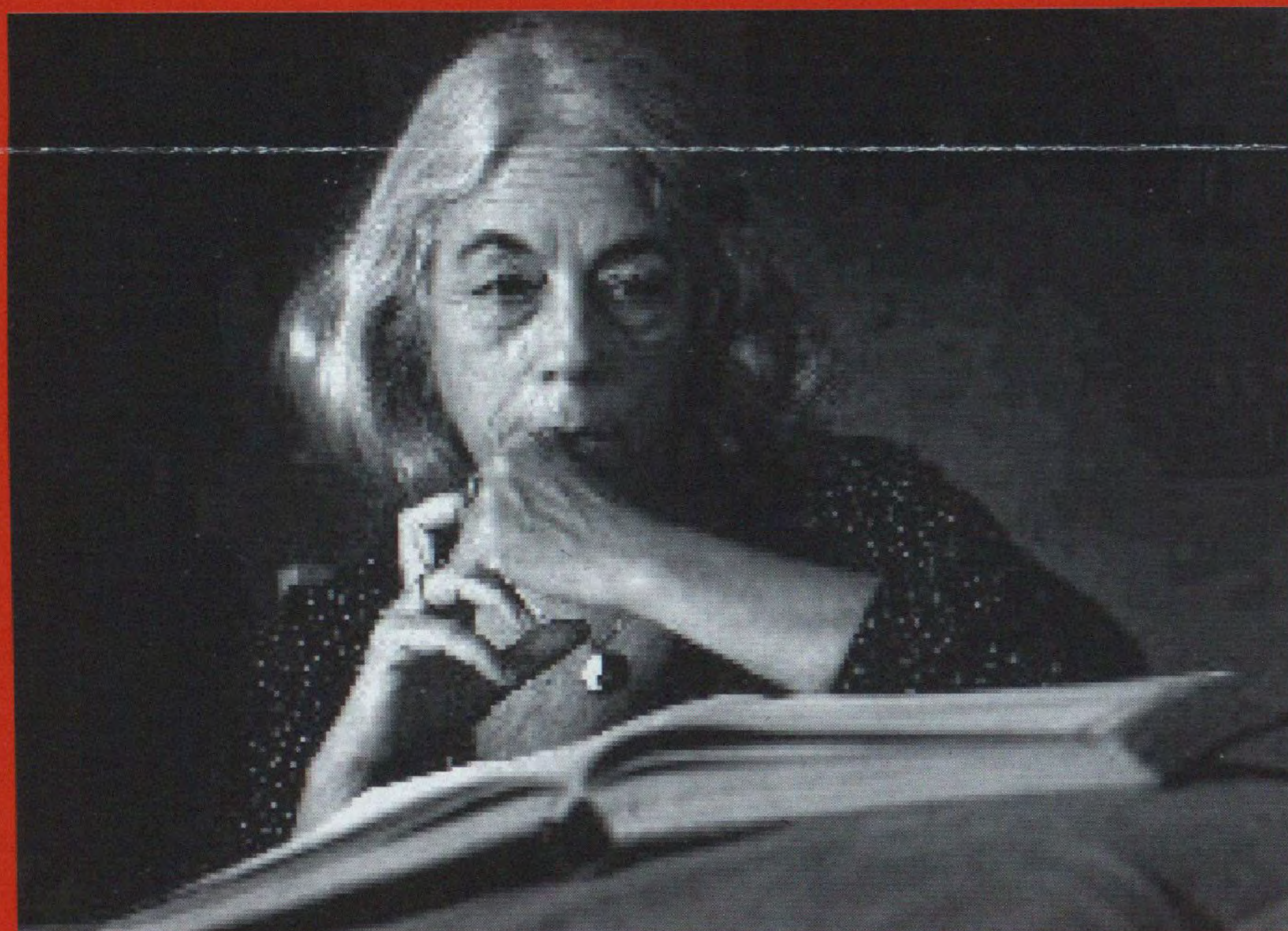
Cuentos completos y un monólogo. Barcelona: Anagrama, 1994

Cuéntame. Edició d'Emma Martinell Gifré. Barcelona: Anagrama, 1994. [Recull de contes escrits entre 1953 i 1997]

TEATRE

A palo seco. [sl.:s.n.], 1985

La hermana pequeña. Barcelona: Anagrama, 2001. [Obra escrita al 1959]

JUVENIL

El pastel del diablo. Barcelona: Lumen 1985

Dos relatos fantásticos. Barcelona: Lumen, 1987

Dos cuentos maravillosos. Madrid: Siruela, 2000. [Inclou:

El castillo de las tres murallas i El pastel del diablo

Caperucita en Manhattan. Madrid. Siruela, 2001

Hilo a la cometa. Madrid: Espasa-Calpe 1995

POESIA

Después de todo: poesía a rachas. Madrid: Hiperión, 2001. [Publicat anteriorment amb el títol: **A rachas**]

Poemas. Barcelona: Plaza & Janés, 2001

ASSAIG

El proceso de Macanaz. Barcelona: Nuevas Ediciones de Bolsillo, 2000

Usos amorosos del diecio-

cho en España. Barcelona: Anagrama, 1994

La búsqueda de interlocutor. Barcelona: Anagrama, 2000

El Conde Guadalhorce: su época y su labor. Madrid: Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos, 1977

El cuento de nunca acabar. Barcelona, Anagrama, 1989

Usos amorosos de la postguerra española. Barcelona: Anagrama, 2001. Premi Anagrama de Ensayo 1987.

Desde la ventana: enfoque femenino de la literatura española. Madrid: Espasa-Calpe, 1999

Agua pasada. Barcelona: Anagrama, 1993

Esperando el porvenir: homenaje a Ignacio Aldecoa. Madrid: Siruela, 1995. [Arrel d'un cicle de conferències que va impartir a Madrid]

Lo raro es vivir. Barcelona: Anagrama, 2001

SOBRE L'OBRA DE CARMEN MARTÍN GAITE (selecció)

BROWN, Joan Lipman. **Secrets from the back room: the fiction of Carmen Martín Gaité.** [s.l]: Mississippi University, 1987. (Romance monographs)

LLUCH VILLALBA, María Ángeles. **Los cuentos de Carmen Martín Gaité: temas y técnicas de una escritora de los años cincuenta.** Pamplona: EUNSA, 2000

MARTINELL GIFRÉ, Emma. **Al encuentro de Carmen Martín Gaité : homenajes y bibliografía.** Barcelona: Universidad de Barcelona, 1997

—. **Carmen Martín Gaité.** Madrid: Agencia Española de Cooperación Internacional: Ediciones de Cultura Hispánica, 1993

—. **El mundo de los objetos en la obra de Carmen Martín Gaité.** Cáceres: Universidad de Extremadura, 1996

PAOLI, Anne. **Personnages en quête de leur identité dans l'oeuvre romanesque de Carmen Martín Gaité.** Tesi doctoral, PUP. Aix-en-Provence: Université de Provence, 2000

SERVODIDIO, M.; WELLES, M.L., eds. **From fiction to metafiction: essays in honor of Carmen Martín Gaité.** New York: Columbia University, 1993

Fundació "la Caixa"